

GABI ČAČINOVIČ VOGRINČIČ, PSIHOLGINJA IN DRUŽINSKA TERAPEVTKA

O STARŠIH Z RADOSTJO



IN OTROCIH, KI SO SLIŠANI

Odločitev za ločitev oz. razvezo zakonske zveze ni nikoli lahka, še zlasti kadar so vpleteni tudi otroci. Ko se zgodba konča na centrih za socialno delo in sodiščih, pa že sama po sebi težka psihološka preizkušnja dobi povsem nove razsežnosti, ki nosijo težo sidra.

BESEDILO: TJAŠA PLATOVŠEK // FOTOGRAFIJE: IGOR ZAPLATIL, SHUTTERSTOCK

Na začetku ljubezen, poroka, otroci, na koncu jeza, žalost, centri za socialno delo, sodišča. To je zgodba življenja, ki jo beleži skoraj vsak tretji poročeni par, ki se v Sloveniji loči. Njihova povprečna starost ob razvezi je nekaj čez 40 let, približno polovica parov pa ima v času postopka še mladoletne otroke. Je ločitev le žalost ali lahko tudi odrešitev, kako delujejo centri za socialno delo v primerih, ko je treba zaščititi otroka, kakšna je prihodnost socialnega dela v Sloveniji, kje je mesto otroka in staršev, ko gre za varovanje njihovega dostojanstva in človekovih pravic ... Vse to so vprašanja, skozi katera so nas vodili odgovori psihologinje, družinske terapevte in zaslužne profesorice na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič.

Ko starša izgubita medsebojno ljubezen, ostajata skupaj zaradi otroka in navade. Je to dobro ali slabo za vse vpletene?

Stvari niso črno-bele. So primeri, kjer je trpljenje vseh tako veliko, da ga je treba prekiniti. Ključno vprašanje pri tem, ko se dva razideta, je, ali lahko ostaneta dobra starša, kar še zdaleč ni samoumevno. Ločitev poškoduje otroka in odrasle, saj gre pri tem za travmo. Če nočemo, da nas ta spremlja vse življenje, moramo za to poskrbeti in se naučiti živeti s tem, in če je le mogoče, skupaj in vsak zase ustvarjamo spremembe, ki jih potrebujemo za življenje. Ključna, težka, a hkrati lepa naloga pri tem pa je ostati dobra starša še naprej.

Je to, da družina ostane skupaj, torej stvar dogovora ali garanje?

Je stvar garanja, dogovarjanja, skupnega iskanja novega. Če so dvomi in negotovosti pred odločitvijo, se mi zdi vredno soraziskovati, kdo smo in kaj želimo. In še pomembnejše – imeti mora smisel. Tega pa ni, če ni radosti in veselja za skupno življenje. Če ne gre, pač ne gre. Delamo naprej. Ni greh, če ostanemo skupaj zaradi otrok, niti ni greh, če se ločimo. Seveda oboje pod pogojem, da smo starši z radostjo. Odrasli smo odgovorni za novo skupno učenje biti starši, tudi ko nismo več v paru.

Pravijo, da otroci prevzemajo življenjske vzorce svojih staršev. Če upoštevamo, da število ločitev narašča, ali to pomeni vzorec za še več razhodov tudi v prihodnjih generacijah?

Mislím, da ne. Če ti manjka izkušnja življenja z obema staršema, to zgolj pomeni, da se moraš na svoji poti naučiti nečesa več, medtem ko tiste najpomembnejše stvari, kot so temeljna spodbuda, občutek lastne vrednosti, spoznati, kaj pomeni imeti rad, kako ravnati z ljubeznijo in s samim seboj, otrok pridobi tudi v enostarševski družini. In predvsem so to temeljna vodila za nadaljnjo otrokovo pot in življenje.

Kako se sociala spopada z vse več ločitvami, nekaterimi tudi ne prav lahкими, sploh ko gre za primere, kjer je vključeno nasilje ali alkohol?

Centri za socialno delo so vpleteni v urejanje življenja po ločitvi, če ima par otroke. Starši so zavezani, da pridejo na center za socialno delo (CSD), da tam uredijo dogovore glede stikov, preživnin itd. Dokončno odločitev po novi zakonodaji sprejema sodišče. CSD imajo v sistemu praviloma le eno srečanje, ki se večinoma porabi za tako imenovane formalnosti urejanja in poročanja. To je absolutno premalo. Vloga socialne delavke je, da povabi otroka in starše v odnos učenja o tem, kako nadaljevati razvoj medsebojnih odnosov, kako biti starš, tudi ko nisi več partner, in kako omogočiti otroku, da se še vedno dobro počuti z obema staršema. Žal pa so centri za socialno delo prisiljeni dati prednost upravnopravnim postopkom, medtem ko je temeljna storitev dela z ljudmi tako rekoč izrinjena.



Je pogovor otroka s socialnim delavcem v primeru ločitve nujna ali možnost izbire in kako socialno delo zaščititi predvsem otroke v praksi, in ne le na papirju?

V socialnem delu želimo, da se slišijo vsi glasovi, kar v praksi pomeni, da je na CSD vabljeni vsa družina. Narediti se mora prostor za otrokov glas in se skupaj pogovori o tem, kje smo in kaj želimo. V praksi se na CSD ogrožanje otroka največkrat začne že v trenutku, ko se otroka povabi, naj pove, kaj misli in čuti, a se njegov glas ne sliši in ne upošteva. Otroka zaščitimo tudi tako, da ga odrasli, strokovnjaki in starši ne obremenimo z nalogo, da odloči namesto nas. Zavarovan je, če lahko o spremembah razmišlja in raziskuje skupaj z družino. Tam, kjer so konflikti veliki in strokovnjaki nimajo ne časa ne možnosti, da se procesi podpore in pomoči za sodelovanje nadaljujejo, prehitro vstopijo odvetniki in potem socialno delo z družino ni več mogoče.

Kdaj, če sploh, v posameznem primeru nastopi razširjena skupina strokovnjakov, ki se ukvarjajo z določenim primerom? In zakaj je v težkih ločitvenih postopkih bolj pomembna 'mediacija' med staršema kot zaščita otrok?

Sodelovanje razširjene skupine strokovnjakov je potrebno tam, kjer pri soustvarjanju pomoči resnično potrebujemo sodelovanje več strok, a se žal včasih pojavi tudi vprašanje neke nenapisane hierarhije med njimi, kar oteži dragoceno sodelovanje. Kar zadeva mediacijo med staršema, pa je pomembna, saj je lahko hkrati vir za novo učenje starševstva, ki ga otrok po ločitvi potrebuje. Če mediacija pripomore k reševanju konfliktov med odraslimi v procesu oblikovanja starševstva v dobro otroka, je ta tehnika dobrodošla.

Zakaj so CSD toliko pristojnosti v zvezi dela z družinami prenesli na sodišča, saj ravno centri poznajo razmere, dinamiko v posamezni družini ... Na drugi strani pa potem to isto sodišče najbolj upošteva mnenje CSD. Gre za prelaganje odgovornosti ali strah pred njo?

Ne, ne gre za prelaganje odgovornosti in strah pred njo, gre za novo definicijo pristojnosti. Zakonodajca je postopke odločanja prenesla na sodišče, kar je dobra in pomembna sprememba, medtem ko je problem centrov v tem, da njihovim socialnim delavcem kritično primanjkuje časa za več pogovorov in srečanj z družino. Tako tistih pogovorov v podporo sodelovanju za potrebne spremembe po razvezi kot tistih za soustvarjanje po-

ročil sodiščem o družinski dinamiki, izkušnjah, možnosti mediacije ... Upam, da bo reorganizacija CSD, ki je v teku, zagotovila čas in prostor za visokokvalificirano socialno delo z družinami.

Problemi se kopičijo, stisk je vse več. Zakaj se CSD še vedno ukvarjajo s toliko birokratizacije in gredo v smer uradov za socialno skrbstvo namesto v zagotavljanje pomoči človeku?

V to smer gredo zaradi sistemskih pritiskov, ki zahtevajo vse več upravnopravnih odgovorov in ravnanj. Upravnopravne naloge prinašajo navidezno varnost in predvsem inšpekcijski pregledno ravnanje. Vse več je odmika od človeka, od njegovega dostojanstva in zagotavljanja človekovih pravic. Tu vidimo jasen pritisk neoliberalnega kapitalizma in ožene socialne države, ki ne potrebuje CSD, ki dejansko dela socialno delo. Prišli smo do točke, ko socialni delavec svojega dela pogosto ne more več opravljati v osnovnem namenu, torej pomagati ljudem, jih podpreti tako, da se zagotovi človekovo dostojanstvo, in tudi soustvarjati spremembe v skupnosti, ki jim pomagajo preživeti. Temu se moramo upreti.

Do velikega prepada prihaja tudi med tem, kar se študenti učijo na fakulteti, in prakso socialnega dela ...

Ogrožanje socialne države tudi pri nas oziroma prostor za učinkovito socialno delo, a hkrati se slabša socialni položaj številnih, kar pomeni, da potrebujemo več in bolj učinkovito socialno delo. Socialni delavci imamo znanje in delovne koncepte, ki smo jih soustvarili iz prakse za prakso, v središče stroke smo postavili odnos, kjer se človek, ki pride po pomoč, spoštuje, saj je le on ekspert iz svojih lastnih izkušenj. Nova generacija študentov prinaša znanje, potrebujejo pa tudi notranji pogum, da se zavzamejo za socialno delo v praksi, ki je povezano z dostojanstvom, občutkom lastne vrednosti in učinkoviti pomoči. Še vedno upam, da je nastopil čas za spremembe.

Na vseh področjih življenja torej stopamo naprej, a tu imamo občutek, da gremo nazaj ...



Gabi Čačinovič Vogrinčič

Ali dobra praksa socialnega dela pri nas torej lovi zadnji vlak?

Lovimo predvsem zadnji vlak za preživetje v tej družbi in svetu, pri čemer se tega ne zavedamo. V teoriji in praksi socialnega dela ne gremo nazaj. Razvili smo dobro prakso, imamo nova znanja in odlične koncepte. Ogrožanje socialne države in pravic, ki iz nje izvirajo, pa nas porivajo nazaj, saj oži polje za človekovo dostojanstvo in socialno pravičnost. Naloge, ki jih Stephane Hessel postavlja družbi, so odlično vodilo za socialno delo. Zame je nesporeljivo, da je pri nas več kot 300 tisoč ljudi pod pragom revščine, da so revni otroci slabše ocenjeni v šolah, da delavci ob svojih plačah ne zmorejo preživeti. Ustvariti novo pomeni zame tudi sprememba centrov za socialno delo v smeri zagotavljanja mnogo več časa in prostora za delo z ljudmi. Novo je zame tudi resen razmislek o univerzalnem temeljnem dohodku, novo je šola, ki bo vsakemu otroku omogočala uspešno učenje. Izumiti neznano prepuščam vam mladim. Stojite na tem pragu in upam, da boste zmogli. Tukaj je na vrsti nova generacija socialnih delavk in socialnih delavcev, saj ima socialno delo odgovore za soustvarjanje družbenih sprememb na mikro-, mezo- in makroravnju.

Veliko se tudi govori o preobremenjenosti socialnih delavcev. Gre za izgovor ali resnico?

Ne gre za izgovor. Res so preobremenjeni, vendar predvsem z neskončno preveč administracije, s prevelikim številom odločb, s katerim se mora ukvarjati premalo strokovnja-

kov. Premalo socialnih delavcev na centrih je namreč nedopustno. Preobremenjeni so tudi, ker je za socialno delo v smislu soustvarjanja podpore in pomoči premalo časa in se srečajo z nemočjo delati dobro, ki izčrpa. Varovalo pred izčrpanjem je znanje, dobri pogoji za učinkovito delo, možnosti za dodatna izobraževanja, podpora kolegov, zagotovljena supervizija. Socialno delo bi potrebovalo tudi večjo podporo družbe.

Otroci so vse pogosteje v primežu nasprotujočih si interesov in odločitev institucij. Kako to spremeniti in obrniti v njihovo korist?

Tako, da stopimo vsi skupaj. Dogaja se, da vsaka institucija govori in dela v svojo smer, nihče pa ne prevzema odgovornosti, medtem ko otrok vedno ostaja nekje vmes. Pomembno je, da se institucije med seboj pogovorijo in spoprimejo s tem, kar delajo. Omeniti je treba še, da odrasli ne znamo spoštovati otroka oziroma podcenjujemo njegovo čustveno bogastvo in občutljivost, pogosto preslišimo tudi njegov glas. Dogaja se, da ga ne upoštevamo, celo zlorabimo ga s tem, da ga obremenimo z odgovornostjo za odločitev tam, kjer bi morali odgovornost prevzeti odrasli. Naša dolžnost je namreč vedno varo-

vati otroka tako, da lahko računa na pomoč, podporo in na to, da ga bomo zaščitili pred zlorabami in nevarnostjo. Varovalni dejavnik je, da v njem vidimo njegovo notranjo moč, vire, ali kot pravimo v socialnem delu, da ga vidimo iz perspektive moči. In končno ga varuje njegova pravica do udeležnosti v procesih, ki ga zadevajo. A tu smo že rekli, da se odrasli šele učimo spoštovanja otroštva, in to je prav gotovo naloga tega tisočletja.

Je v današnjih časih biti težje otrok ali starš?

Predvsem je drugače. Ko sem bila otrok jaz, so bile vloge in pravila jasna. Tako je bilo lažje za vse, ker smo vedeli, kje so meje, kakšne so možnosti in kaj pričakovati. Družina in odnosi se morajo danes soustvariti. To je razkošje, a je hkrati težja naloga. Potrebujemo meje, ki jih moramo postaviti odrasli, one, ki jih postavijo otroci, pa še tiste nove in dragocene, ki jih soustvarimo skupaj. Otroci pa potrebujejo tudi tiste varovalne dejavnike, o katerih smo govorili. Tako lahko računajo na našo pomoč, spodbudo in na to, da so slišani.

Vloge se torej spreminjajo, spreminjajo pa se tudi vzorci, kdo komu pomaga. Starši vse bolj in dlje skrbijo tudi za odrasle otroke, obrača se

tudi v drugo smer, ko mora otrok poskrbeti za starše ... Kam smo prišli?

Stari starši z nizkimi pokojninami skrbijo za vnuke, otroci skrbijo za to, da pomagajo preživeti staršem, kar pomeni, da ljudje v vseh generacijah ne morejo več preživeti s svojim delom ali pa jih ogroža brezposelnost. To je odgovor neoliberalnega kapitalizma, v katerem smo ujeti. Tega se ne zavedamo, a ravno tako boleče je, da odrasli gledamo na otroštvo kot na nekaj prehodnega v stilu: čim prej ven iz tega, da boš potem ... Otrokom smo vzeli sedanost in s tem čas za življenje – to je velik greh. Vsi pa pozabljamo, da so odnosi in bližina v sedanosti. In tudi bolečina. Če ji ne damo možnosti, da ravnamo z njo v sedanosti, se človek ne more naučiti živeti z njo, prav tako ne zmore ravnati z vsemi čustvi. Najlažje je govoriti o preteklosti, preskočiti sedanost in grozeče gledati v prihodnost. Biti v stiku s socialnim človekom in s samim seboj je ključno. Če tega ne bomo videli kot prioriteto nalogo, v kateri bomo gradili na človeških odnosih in varovali človekovo dostojanstvo na temeljnem občutku lastne vrednosti ter socialne pravičnosti, potem smo zgrešili v prvinskem občutku za to, zakaj smo na tem svetu zmožni, zakaj smo v svojem življenju odgovorni. ■

«««»»
Ključno vprašanje, ko se dva razideta, je, ali lahko ostaneta dobra starša.
«««»»

www.lipica.org



NOVA PREDSTAVA

PREMIERA 3. DECEMBRA

Na zelenem posestvu Lipice se je že pred stoletji začela zgodba o ljubezni, ponosu in lepoti. O tej izjemni dediščini, belem lipicanskem konju in njegovi povezanosti z jahačem pripoveduje nova predstava Lipiške šole klasičnega jahanja. Doživite eleganco belih konj in prisluhnite univerzalnemu jeziku lepote.

Rezervirajte vstopnice na www.eventim.si ali telefonski številki 05 739 16 96.



I FEEL SLOVENIA